

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Katedra sociální práce

Bakalářská práce

Jakub Majzel

**Vliv mimoškolních sportovních aktivit na školní prospěch
romských dětí navštěvujících druhý stupeň základních škol
na Praze 2**

**The Influence of Extracurricular Sport Activities on School
Performance of Roma Children Attending Middle Schools in
Prague 2**

Poděkování

Děkuji paní PhDr. Olze Havránkové za velmi užitečnou metodickou pomoc při vedení mé bakalářské práce, za její cenné rady a doporučení.

Jakub Majzel

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, 3. května 2015

Jakub Majzel

Vliv mimoškolních sportovních aktivit na školní prospěch romských dětí navštěvujících druhý stupeň základních škol na Praze 2.

Anotace

Bakalářská práce pojednává o tématu volnočasových sportovních aktivit a vzdělávání romských dětí. Popisuje pojmy týkající se romské kultury a problematiky, věkového období cílové skupiny a pojmy související s volným časem dítěte na druhém stupni základní školy. Je zde zdůrazněna funkce sportu, která slouží jako způsob smysluplného trávení volného času, v kombinaci se školou, ale také jako velmi prospěšná činnost ovlivňující tělesný, psychický a sociální stav lidí.

Práce dále definuje faktory ovlivňující průběh vzdělávání romských dětí a důležitost jejich vzdělání. Poukazuje také na volnočasové aktivity, jako na nástroj předcházení prevence kriminality.

Klíčová slova

Romové, rasová diskriminace, rasismus, starší školní věk, vzdělávání Romů, výchova dětí, volný čas, volnočasové aktivity, sport a funkce sportu.

The Influence of Extracurricular Sport Activities on School Performance of Roma Children Attending Middle Schools in Prague 2

Anotation

This thesis deals with the topic of Extracurricular Sport Activities and education of Roma children. It describes notions concerning Roma culture and issues, age and epoch of target group and notions related to the leisure of child at middle school. It highlights the function of sport, which serves as a useful way to spend their free time in combination with the school and also very beneficial activity affecting the physical, psychological and social condition of humans.

This work also defines the factors affecting the education of Roma children and the importance of their education. It also highlights free time activities, as the tool of crime prevention.

Keywords

Gypsies, racial discrimination, racism, puberty, roma education, children raising, free time, free time activities, sport and its functions.

Obsah

Úvod	7
1. Základní pojmy	9
1.1 Romové a jejich počet v ČR	9
1.2 Romský jazyk.....	10
1.3 Tradiční romská rodina a zvyky.....	11
1.4 Náboženství	12
1.5 Způsob bydlení	14
1.6 Předsudky, xenofobie a rasismus	15
1.7 Rasová diskriminace.....	16
1.8 Multikulturalismus	18
1.9 Starší školní věk.....	19
1.10 Volný čas.....	20
1.11 Volnočasové aktivity.....	21
2. Vzdělávání Romů	22
2.1 Začarovaná spirála.....	22
2.2 Historie vzdělávání Romů	22
2.3 Vzdělání pohledem Romů	23
2.4 Jazyková bariéra romských dětí ve školách.....	25
2.5 Vzdělávání Romů v České republice	26
2.6 Vztah rodičů romských dětí ke škole.....	26
2.7 Vytvoření a budování vztahu školy a rodičů romského dítěte.....	27
2.8 Romský pedagogický asistent.....	28
3. Mimoškolní aktivity a sport.....	30
3.1 Výchova dětí	30
3.2 Funkce výchovy ve volném čase	30
3.3 Sport.....	31
3.4 Funkce sportu.....	32
3.5 Význam sportu pro děti na druhém stupni základních škol	33
3.6 Subjekty, které se podílí na volnočasových aktivitách dětí	33
4. Spolek Palaestra	35
5. Praktická část.....	37
6. Závěr	49

Úvod

Od svých deseti let jsem navštěvoval občanské sdružení Palaestra. Palaestra je nízkoprahové zařízení pro děti a mládež, které je kromě sociální služby také sportovním oddílem. Jak říká Jan Balog, předseda tohoto sdružení, "slovo Palaestra latinsky znamená bojiště, zápasíště, ring. Prostě místo, kde se pořádají řízené bojové zápasy.". Jak z názvu vyplývá, Palaestra, o. s. je boxerským oddílem. Tento oddíl navštěvují děti a mladí lidé bez ohledu na jejich původ, sociální postavení, prostě zde se nedělají žádné rozdíly mezi jednotlivými klienty.

Jak jsem již zmiňoval, sám jsem v tomto oddíle závodně boxoval deset let. Vyrůstal jsem především s Romy, kteří zde sportovali se mnou a bez problému mne mezi sebe přijali. Nutno podotknout, že proniknout mezi tyto lidi a získat jejich důvěru nebylo ze začátku vůbec snadné. Z vlastní zkušeností mohu potvrdit fakt, že kladný přístup, odložení předsudků, rovnost ve vztazích a respektování jejich zvyklostí jsou při navázání kontaktu s nimi velkým plusem. Stal jsem se jedním z nich. Naučil jsem se několik slov jejich jazyka, poznal jsem jejich kuchyni, hudbu, a hlavně jsem poznal skvělé lidi, se kterými se vídám dodnes, i když už většina z nich má rodiny, zaměstnání a sportu se už nevěnují.

Z tohoto důvodu jsem se rozhodl zaměřit svoji práci na téma romské problematiky, ale věnovat se této problematice je záměrem mého studia na Katedře sociální práce.

Tato práce se zabývá vzděláváním romských dětí a jejich volnočasovými sportovními aktivitami. Romové mají svou vlastní kulturu a jejich způsob života se tedy samozřejmě liší od života většinové společnosti. V teoretické části své bakalářské práce uvádím relevantní pojmy, které doplňují postřehy získané svým vlastním pozorováním. Pojmy uvedené v první kapitole se týkají jednak Romů – kultura, tradice a zvyky, ale jsou to také pojmy týkající se předmětu této práce, čili vzdělávání a volnočasových aktivit cílové skupiny.

Cílem této práce, je poukázat na vliv volnočasových sportovních aktivit na prospěch a fungování romských dětí ve škole. Cílem mé bakalářské práce bylo zjistit, zda je taková aktivita prospěšná a zda se pozitivně odrazí na jejich školním prospěchu.

Abych to mohl zjistit, rozhodl jsem se dlouhodoběji monitorovat chod spolku Palaestra

na Praze 2, který poskytuje dětem bezplatné sportovní aktivity. Tento spolek je podrobněji popsán v samostatné kapitole.

Uskutečnil jsem polostrukturovaný rozhovor s ředitelkou základní školy, kam chodí mnoho dětí navštěvujících Palaestru, jehož pomocí jsem chtěl zjistit, jak ona vidí vliv těchto volnočasových aktivit na školní úspěšnost dětí. Prostřednictvím rozhovorů s romskými dětmi jsem uskutečnil výzkumnou sondu, která mi měla pomoci zjistit přístup romských dětí ke vzdělání, trávení jejich volného času, dopad sportu na jejich školní prospěch a jejich životní cíle.

V poslední kapitole jsou popsány závěrečné výsledky výzkumu a jejich zhodnocení, a závěrečné resumé této práce.

1. Základní pojmy

1.1 Romové a jejich počet v ČR

Kdo jsou Romové? Na první pohled velmi jednoduchá otázka, ovšem podíváme-li se na určení romství hlouběji, tak na tuto zdánlivě triviální otázku jednoduše neodpovíme. Rom, který vyrůstá v romské rodině, mluví romsky, a žije jejich kulturou, si následně vezme ženu z majority, má s ní děti, a ty už romsky nemluví a způsob jejich bytí je ovlivněn převážně kulturou většinové společnosti. Jsou tyto děti Romové?

Za Roma je oficiálně považován člověk, který se dobrovolně přihlásí k romské národnosti, a to při sčítání obyvatelstva. Při tomto sčítání se k romské národnosti a k romštině, jakožto k mateřskému jazyku přihlásí pouze malý zlomek Romů. Větší část Romů se dobrovolně přihlašuje k české národnosti. Může tomu tak být z důvodu negativních postojů většinové společnosti vůči nim, vůči jejich historii a kultuře. Názory sociologů a Romských aktivistů jsou ovšem jiné, a to takové, že Romů v ČR je mnohem více. (Říčan, S Romy žít budeme – jde o to jak, 1998, str. 33-35)

Podle sčítání lidu 2011 označilo svoji národnost jako romskou 13 109 obyvatel. Romštinu za svůj rodný jazyk uvedlo 38 270 obyvatel. Jedná se o poměrně malý počet, pouze zlomek opravdového stavu romské populace v ČR. Podle organizace ERRC (European roma rights centre), je počet Romů v ČR odhadovaný mezi 150 000 a 300 000 osob, z toho až 80 000 jich žije v sociálně vyloučených lokalitách. (Hlaváček, Romové v České republice, 2014, str. 2-4)

Romové tvoří největší evropskou etnickou menšinu. Odhaduje se, že na území Evropy žije 4 – 6 milionů Romů, nejvíce na Balkánském poloostrově a v zemích okolo Karpat. Odhady institucí, které se touto problematikou zabývají, se liší. V České sociální právo, publikované profesorem Igorem Tomešem, bere v potaz 150 – 200 tisíc Romů, z toho zhruba 20 tisíc olašských Romů, kteří žijí svým tradičním způsobem života a velmi izolovaně od okolní společnosti. V České republice není umožněn výslovně sběr dat na základě etnických údajů. Romská národnost ale není nikde uvedena jako statistický třídící znak. Není tedy možné provádět analýzy o jejich sociální situaci, rozsahu diskriminace, kriminalitě a počtu romských dětí v ústavních zařízeních. Podle českého práva tedy nelze určit Roma, pouze tehdy, když se k romské národnosti přihlásí. (Sociální právo České republiky, 2015, 294-295)

1.2 Romský jazyk

Romský jazyk má svůj původ a kořeny v indickém jazyce. V samotné Indii, jejíž počet obyvatel je téměř 100 000 krát větší, než populace České republiky, se jako počet jazyků, jimiž se zde mluví, uvádí číslo 3 600. Samotných úředních jazyků se v Indii používá 18. Zjistit a dokázat, kterému konkrétnímu nářečí či řeči je romština nejpodobnější, by bylo velkým usnadněním alespoň přibližné lokalizace původu Romů. Lingvisté se ovšem shodují, že romština je ještě starší, než moderní indické jazyky. Podle romského lingvisty, Iana Hancocka le Redžoska, profesora na Texaské univerzitě v USA, má romština nejbliže ke středoindickým jazykům, do kterých se řadí také například hindština, paňdžábština, rádžasthánské dialekty a podobně. (Moravské zemské muzeum, Romové – tradice a současnost 1999, str. 9-13)

Specifickým jevem bylo přejímání slov jazyků, který se vyskytoval na územích, jimiž během svých cest v minulosti prošli a přejímání slov z jazyku země kde Romové žijí. Pravopis si Romové upravili podle pravidel pravopisu většinového jazyka.

Romština má několik dialektů. Tyto dialekty se od sebe liší převážně oblastí, v níž se daná skupina Romů vyskytuje. Romština má tedy několik variant. Romové na území České republiky mluví nejčastěji slovenskou romštinou, maďarskou romštinou, nebo olašským dialektem. Romové by se měli s jednotlivými dialekty bez větších problémů mezi sebou domluvit. V dnešní době je ovšem snaha ze strany organizace, která se snaží sjednotit Romy z různých zemí (Romani Union), aby se romština v pravopise sjednotila. Pravopis, který vydala tato organizace, se ovšem v daných zemích zřídka používá. Oficiálním romským pravopisem se píše nejvíce v Rumunsku a Maďarsku. (Graelová, Úvod do romštiny)

Z vlastní zkušenosti vím, že se v České republice vyučuje romština, a to na oboru Romistika, který je každý rok pravidelně otevírán Filozofickou fakultou Univerzity Karlovy. Na tomto oboru se učí slovenská romština podle učebnice Romani Čhib – učebnice slovenské romštiny. Existuje u nás také několik časopisů, vydávaných v romském jazyce, nejznámějšími jsou Romano Hangos a Romano Vod'i.

Hejkrliková na svých internetových stránkách uvádí, že problémem je fakt, že většina romských rodin upouští od romštiny. Na své děti romsky nemluví, a z toho vyplývá, že dnešní romské děti romský jazyk neovládají. Druhým faktem je, že tyto Romové mají

velmi slabou češtinu. Jejich slovní zásoba je velmi mělká, takže by se dalo říci, že neovládají pořádně ani jeden jazyk. (Hejkrliková, 2009)

1.3 Tradiční romská rodina a zvyky

Romské přísloví zní: Žena bez muže je jako housle bez smyčce. Muž bez ženy je jako sekýra bez topůrka. (Hubshmannová, Moudrá slova starých Romů, 1991)

Z pohledu Romů je za rodinu považována celá široká rodina a její blízcí. V této komunitě jsou velmi silné vazby mezi jednotlivými členy. Takto úzce spjatá rodina ochraňovala své členy jak po fyzické stránce, tak po stránce ekonomické. Tyto vlastnosti romské rodiny ji ochraňovaly při sociálním vyloučení většinovou společností, které vedlo často až k úplné izolaci. V minulých dobách byli Romové de facto neustále pronásledováni a během druhé světové války dokonce i systematicky vyvražďováni ve vyhlazovacích táborech. Díky soudržnosti Romské komunity se tomuto etniku jednak podařilo přežít, ale také uchovat si svoji kulturu a tradice. Největším trestem pro romského jedince bylo vyloučení z dané komunity. Toto vyloučení většinou znamenalo pro daného jedince velké problémy, ať už ekonomické, ale také zdravotní a sociální. Dotyčný, který byl z komunity vyloučen, hledal přízeň u jiné romské rodiny, případně u většinové společnosti. V obou těchto případech se ovšem na něho nahlíželo jako na někoho méněcenného.

Za největší autoritou v Romské rodině byl a dodnes bývá považován muž. Právě muž byl ten, kdo měl poslední a rozhodující slovo. Muž byl ten, kdo rozhodoval o záležitostech rodiny a také vybíral partnery, budoucí manžele a manželky pro své děti. Obživu, kterou tvořila většinou řemesla, učil své syny tak, aby mu byli schopni pomáhat a následně tím uživit své vlastní rodiny.

Ženy měly v rodinách nižší postavení, než muži. Jejich úkolem bylo především postarat se o chod domácnosti, a rodit děti. Čím více dětí žena porodila, tím větší a silnější byla rodina. Rodiče spíše vítali narození synů, než dcer. Jak praví romské přísloví: „Lepší deset synů, než jedna dcera.“, a to z toho důvodu, že v synech viděli sílu a rozrůstání rodiny, neboť si v dospělosti přivedli do rodiny nevěstu. Naopak dcery odcházely od rodiny do nových rodin svých ženichů. Matky tedy učily již od raného věku svých dcer, jak se starat o chod domácnosti, jak se chovat ke svému budoucímu partnerovi a také

jak vařit tradiční a jednoduchá jídla. Děti se jinak učily životu odkoukáváním a napodobováním od autorit samy.

Sňatky v dané komunitě byly dopředu domluvené, někdy již od dětství a většinou záleželo na rodičích, koho si jejich potomek vezme. V případě, že dítě odmítlo vzít si partnera určeného jeho rodiči, mohla jej jeho komunita vyloučit. Nepřijatelné bylo, aby si například syn z jedné romské komunity vzal manželku, která patří k jiné komunitě, případně k většinové společnosti gadžů. Tato tradice se v určité míře dodržuje například u olašských Romů dodnes. Ovšem u většiny Romů nastala po druhé světové válce změna, a tak sňatky Romů s gadži byly ze strany domů považovány za něco významnějšího a tyto sňatky byly dokonce podporovány a upřednostňovány. (Moravské zemské muzeum, Romové – tradice a současnost, 1999, str. 53-57)

Z vlastní zkušenosti mohu potvrdit velký význam událostí okolo narození dítěte a úmrtí člověka. Narození dítěte je chápáno jako velká událost, při které se sejde široká rodina a její blízcí. Poněkud velké množství lidí se účastní křtin, které u nás probíhají většinou v katolických kostelech. Po samotných křtinách následují oslavy doprovázené hudbou a tancem. Naopak úmrtí člena romské rodiny již není tak oslavováno, jak je uvedeno v knize Romové – tradice a současnost. Tato tradice již vyprchala a romské pohřby se velmi podobají pohřbům lidí z většinové společnosti. Při romských pohřbech se ovšem sejde daleko větší množství lidí. Jako příklad bych rád uvedl pohřeb sestry mého známého, který se konal na východním Slovensku a na který se sjelo obrovské množství lidí z různých koutů Evropy. Můj známý se ze Slovenska vrátil až po týdně, ačkoliv pohřeb trval pouhý den.

1.4 Náboženství

Vyložit definici a charakteristiku náboženství Romů jako jednotnou a pevně danou pro všechny členy tohoto etnika prakticky nelze. Romské náboženství je ovlivněno náboženstvím majoritní společnosti, ve které daná romská komunita žije. Náboženství Romů ve střední Evropě je tedy značně ovlivněno křesťanskou katolickou církví, na východě Evropy má svůj vliv pravoslavná církev a jinak tomu bude i v ostatních částech světa.

Majoritní společnost a představitelé katolické církve se mylně domnívají, že Romové využívají křesťanství ve svůj prospěch, tedy pouze povrchně a v případech, kdy se jim

to hodí. Opak je ovšem pravdou. Romové mají své náboženství, které přežívá již staletí, a to je důkazem, že toto náboženství de facto nemůže být pouze povrchní a využívané jen k jejich prospěchu. Romské náboženství neneso svůj základ psaný v náboženských knihách, jako tomu je například u křesťanství, které má své písmo svaté, tedy Bibli a u Islámu a jeho Koránu. Přesto náboženství této komunity přežívá dlouhou dobu.

Zmiňované náboženství s sebou nese prvky magičnosti, zařikávání a má blízko k přírodě. Důkazem toho jsou rituály spojené s narozením a smrtí. Tyto dvě události spolu se sňatkem jsou významnými a klade se na ně v romské kultuře velký důraz. Tradiční náboženské zvyky spojené s narozením dítěte jsou například nenošení korálů v době, kdy je žena těhotná. Výklad tvrdí, že by se dítě mohlo oběsit na pupeční šňůře. Křest narozeného dítěte hraje velkou roli, neboť slouží jako očištění novorozence a jeho matky od nečistoty, která je spojena s porodem. Toto očištění dá oběma novou sílu k čelení vlivům nejrůznějších duchů.

Velká specifika a odlišnosti jsou v chápání a uctívání smrti zesnulého. Duch, který se nachází v těle mrtvého, odchází až třetí den po jeho smrti. Do té doby jeho blízcí pobývají v místě, kde bydlel, vyprávějí si veselé historky a oslavují. Tím docílí, aby duch mrtvého odešel z jeho těla veselý a neměl potřebu se vracet.

Romská náboženství se od sebe navzájem liší. Jak jsem zmiňoval výše, velkou roli hrají náboženství majoritní společnosti, které se navzájem ovlivňují s náboženstvím Romů. Díky postupné urbanizaci v odlišných částech světa se zvyklosti a kultura Romů roztrhala, a proto není možné ji zaškatulkovat do jednoho velkého celku. (Moravské zemské muzeum, Romové – tradice a současnost, 1999, str. 65-67)

Z vlastní zkušenosti mohu potvrdit, že Romové jsou velmi pobožní lidé. Ovšem není tomu tak u všech. Osobně jsem se setkal s mnoha Romy, kteří vyznávali katolické křesťanství a kteří dodržují jeho pravidla. Romové jsou dost pověřčiví a věří, že konání špatných činů jim Bůh jednou vrátí. Osobně jsem se přiučil od svého známého, že je absolutně nepřipustné chodit do kostela, byť za účelem poznání kulturní památky, v kraťasech. Muži mohou vstoupit do posvátných prostor pouze v dlouhých kalhotách. Náboženství hraje v životech Romů významnou roli.

1.5 Způsob bydlení

Nejstarší způsob života Romů je spojen s kočovným způsobem jejich života. Při kočování napříč Evropou si svůj veškerý majetek nosili, případně vozili s sebou. V dřívějších dobách užívali Romové vozů, které sloužily jednak jako dopravní prostředek, který byl tažen koněm, ale v druhé řadě také jako obytný prostor. V těchto vozech se většinou nacházelo zpravidla jen jednoduché vybavení a příkrývky pro ženy s dětmi. V případě malého místa uvnitř vozu, spali muži u ohně a v případě špatného počasí pod vozem.

Postupem času se toto vybavení pro kočovný život modernizovalo. Zmiňované vozy byly nahrazovány maringotkami, které byly získány od světských lidí (cirkusáků, kolotočářů, hudebníků). Tyto maringotky byly taženy buďto párem koní, nebo malým traktůrkem. Oproti původním vozům byly tyto maringotky lépe obyvatelné, byly lépe vybavené, dalo se v nich lépe nocovat a dokonce měly i svá kamínka na topení s komínovým vývodem ze střechy. S příchodem elektřiny začali Romové později používat elektrická kamna, gramofony či rádia poháněná bateriemi.

Zcela odlišný způsob života Romů bylo bydlení usedlých příslušníků této komunity. Za vlády Marie Terezie a Josefa II. byli Romové usazováni v oblasti jižní Moravy.

Tento tradiční způsob bydlení a kočování přestal s příchodem totalitního režimu v 50. letech, kdy kočování bylo zakázáno a Romové byli násilně usazeni na našem tehdejší území. V ostatních zemích východní Evropy však kočování zůstalo, například v Rumunsku, Maďarsku, Francii a Irsku některé skupiny Romů kočují dodnes.

Naprostá většina těchto Romů byla ovšem vyvražděna za druhé světové války ve vyhlašovacím táboře Osvětim – Březinka.

Většina usedlých Romů žila ve vyloučených lokalitách v oblastech východního Slovenska a Maďarska. Některé tyto vyloučené oblasti jsou na Slovensku dodnes, je jich přes tři sta. Vznik těchto „ghett“ byl a je projevem netolerance, důsledkem vyhnání ze společnosti v období Slovenského státu nebo jejich nepřijetí společností.

Novodobý způsob bydlení Romů v České republice nemá s kočovným životem téměř nic společného. Postupnou migrací Romů ze Slovenska na území ČR se postupně usazovali poblíž velkých měst, nejčastěji v okolí měst průmyslových, jako jsou Karviná, Ostrava, Kladno, Most a Sokolov. Těmto Romům byly následně přiděleny byty a život Romů byl poměrně obtížný, neboť na tento způsob života nebyli zvyklí. V nedávné době byla dokonce vystavěna sídliště přímo určená romským obyvatelům (Chánov u Mostu), a to se ukázalo jako chyba, jejíž důsledky jsou zjevné dodnes. Na našem území je ovšem i několik míst, kde došlo k integraci Romů do společnosti zcela bez problémů, například Český Krumlov či Rokycany. (Moravské zemské muzeum, Romové – Tradice a současnost, 1999, str. 39-44)

1.6 Předsudky, xenofobie a rasismus

Tyto tři pojmy spolu navzájem úzce souvisí a ve společnosti hrají velkou roli, byť negativní. Příslušníci majoritní společnosti žijí takovým způsobem života a uznávají takové hodnoty, na které jsou zvyklí a které jim připadají běžné a zažité. V případě, že do této jimi zažité rutiny vstoupí něco nového a neznámého, něco, s čímž běžně nepřicházejí do styku, jsou zpočátku nedůvěřiví, danou okolnost berou jako něco, co by dosavadní systém mohlo narušit či dokonce ohrozit.

Zdrojem této nedůvěry bývají předsudky. Předsudky jsou takovým jevem, který ovlivní lidský postoj vůči něčemu novému a neznámému, a to většinou negativně. Tento negativní postoj není nijak opodstatněný a odůvodněný. Předsudky mohou být přejaty od nějaké určité autority, která lidi dokáže svými postoji ovlivnit. Postoj nakonec bývá nedůvěřivý vůči něčemu, co se vymyká zajištěnému systému.

Xenofobie doslova znamená úzkost z něčeho nového, příchozího. Tvoří základ vzniku různých ideologií, jako jsou fašismus, nacismus a rasismus. Xenofobie vzrůstá v případech sociální, politické a ekonomické krize, případně v jiných kritických situacích.

Rasismus je krajním vyústěním předsudků a xenofobie. Rasismus rozlišuje jednotlivé lidské rasy a vytváří rozdíly mezi nimi. Jeho podstatou je názor, že dané rasy si nejsou navzájem rovny, vždy je jedna rasa nadřazenější, určená k tomu, aby vládla ostatním rasám a určovala jim pravidla, která mohou dané rasy omezovat. V minulosti se již

ukázalo, že tato ideologie může vyústit v násilné a agresivní chování vůči diferencovaným rasám.

Rasismus můžeme rozdělit na měkký a tvrdý. Měkký rasismus je založený na negativních a nenávistných postojích vůči jiné rase. Tento postoj je spíše latentní a neprojevuje se jako organizované hnutí, které směřuje stejným cílem. Oproti tomu tvrdý rasismus je agresivním vyústěním těchto nenávistných postojů. Rasisté, vyznávající tuto ideologii, mohou vytvářet organizovaná uskupení, která mají jimi určené podřadné rasy omezovat, hanobit, ničit a jejich činy mohou vyústit až v rasové násilí.

Náš právní řád se nijak nezmiňuje o xenofobii a rasismu a těmito pojmy se nezabývá. Chování, které je předmětem právní regulace, je definováno jako: Rasová nenávisť, rozlišování podle rasy, veřejné hanobení národa či rasy, podněcování k nenávisti k některému národu či rase, ničení některého národa či rasy a genocidium, národnostní a rasová zášť, národnostní a rasová nesnášenlivost. (Šišková, *Výchova k toleranci a proti rasismu*, 1998, str. 9 – 14)

1.7 Rasová diskriminace

„Výraz rasová diskriminace znamená jakékoli rozlišování, vylučování, omezování nebo znevýhodňování založené na rase, barvě pleti nebo na národnostním nebo etnickém původu, jehož cílem nebo následkem je znemožnění nebo omezení uznání, užívání nebo uskutečňování lidských práv a základních svobod na základě rovnosti v politické, hospodářské, sociální, kulturní nebo kterékoliv jiné oblasti veřejného života.“ (Šišková, 1998, str. 14)

Tento druh diskriminace je projevem rasismu. Dělí se na úmyslnou a strukturální. Pojem první, čili úmyslná diskriminace, spočívá v úmyslném a odlišném chování vůči příslušníku určité diskriminované skupiny. Příklad úmyslné rasové diskriminace můžeme vidět například na trhu práce při přijímání do zaměstnání.

Pojem druhý, diskriminace strukturální je projevem vlastností určitých systémů, a to aniž by záměrně chtěly diskriminovat, ale zároveň vykazují vytváření určitých odlišností. Příkladem může být vzdělávání Romů, jehož systém nebere v potaz jejich jazykové možnosti.

Dalším, extrémním projevem rasismu může být rasové násilí, které v sobě nese prvky vytváření určitých odlišností vůči určité diskriminované skupině lidí a fyzického násilí vůči nim. (Šišková, Výchova k toleranci a proti rasismu, 1998, str. 14 – 15)

Jedním ze tří segmentů romské problematiky, kterou se zabývá v hlavě 13. o menšinách, etniku a cizincích Sociální právo ČR, je lidskoprávní segment. Ten se týká ochrany proti diskriminaci. Ovšem nutno podotknout, že i plně integrovaná část romské populace v ČR je vystavena projevům etnické distance, netolerance, rasismu a rasové diskriminace v každodenním životě, a to i ve veřejném sektoru. Diskriminováni jsou zejména v oblasti vzdělávání, bydlení a na trhu práce. ČR ratifikovala několik mezinárodních úmluv, které přímo zakazují rasovou diskriminaci (Úmluva OSN o odstranění všech forem rasové diskriminace, Mezinárodní pakt OSN o občanských a politických právech, Mezinárodní pakt OSN o hospodářských, sociálních a kulturních právech, Úmluva RE o ochraně lidských práv a svobod). Směrnice EU zaručují rovné zacházení, bez ohledu na rasový či etnický původ. V českém právním řádu je zákaz diskriminace uveden v Listině základních práv a svobod, konkrétně v řadě zákonů, u nichž by mohlo k diskriminaci docházet. Této etnické skupině je věnována vyšší pozornost a byla zřízena Rada pro národnostní menšiny a Rada vlády pro záležitosti romské komunity, oba tyto subjekty byly založeny vládou ČR. (Sociální právo České republiky, 2015, str. 287-289)

Osobně jsem se setkal s případem dvou romských dětí, bratrů, kteří byli sportovně velmi nadaní. Při doučování, které se konalo prostřednictvím o. p. s. Člověk v tísni v prostorech BC Palaestra Praha, děti prokazovaly průměrné znalosti a dovednosti, které byly srovnatelné se znalostmi ostatních dětí. Problém, na který chci poukázat, spočívá v tom, že na rozdíl od ostatních dětí, byli tito bratři před rokem přeřazeni do speciální školy, podle slov jejich matky bez předchozích problémů na ZŠ, kam do té doby chodili. Sociální pracovnice působící ve spolku Palaestra, sama nedokázala pochopit, z jakého důvodu byli tito kluci přeřazeni do dané školy. Matka tvrdí, že je tomu z důvodu jejich vzhledu, divočejšímu chování a kvůli sociální situaci rodiny. Já osobně jsem neshledal výraznější rozdíly ve znalostech a dovednostech mezi těmito bratry a jinými dětmi na doučování, které se vzdělávají v rámci hlavního vzdělávacího proudu. Z mého pohledu je velká škoda, že se zmiňovaní chlapci nemohou vzdělávat spolu s ostatními dětmi. Na tomto názoru jsem se shodl se sociální pracovnicí, která mě

utvrdila, že se pokusí tuto situaci nějakým způsobem řešit. Tento případ vidím, jako evidentní příklad diskriminace v oblasti vzdělávání.

1.8 Multikulturalismus

Cílem tohoto přístupu je především vzájemný respekt k jiné kultuře, její tolerance a případné obohacování různých kultur navzájem.

Existuje několik typů antiopresivních přístupů:

Asimilační přístup předpokládá určitý nedostatek kultury, v níž se dotyčný pohybuje. Tento přístup se snaží pomoci klientovi ve zlepšení jeho dovedností, které uplatní v novém prostředí.

Liberální pluralismus zaručuje rovnost práv a příležitostí. Všichni klienti mohou využít nabízených sociálních služeb. Postižení lidé jsou tedy v tomto přístupu určitým způsobem znevýhodněni.

Kulturní pluralismus se snaží o přijetí kultury dané společnosti a respektuje odlišnosti jednotlivých kultur. Cílem tohoto přístupu je, aby si jednotlivé kultury zachovaly své tradice a zvyklosti.

Strukturalismus připouští nadvládu jedné skupiny lidí na úkor jiné, často slabší skupiny. Strukturalisté se snaží o to, aby příslušníci znevýhodněných menšin pochopili důvod svého znevýhodnění, a tím se snažili o změnu a dosažení vlastních cílů.

Menšinové přístupy usilují o to, aby byly vyslechnuty názory utlačované skupiny, a podle toho pak bude prováděna určitá intervence. (Matoušek, Teorie sociální práce, 2001, str. 237-244)

Ačkoliv majoritní společnost v poslední době prokazuje snahu o integraci Romů do

společnosti, ovšem nedá se říci, že by výsledky byly takové, jaké by společnost očekávala. Problémy s nezaměstnaností, vzděláním, odlišným životním stylem, hygienou, bydlením a odlišnou mentalitou stále negativně ovlivňují snahu obou skupin, ať už většinové nebo minority, větší snahu o integrování Romů do společnosti.

Jako příklad bych rád uvedl případ Českého Krumlova. V tomto městě žije okolo 600 Romů. Romové se zde nebojí přihlásit se k romskému občanství, je zde největší procento manželství mezi příslušníky romské komunity a většinové společnosti. Romové toto město považují za svůj opravdový domov, žijí zde rovnoměrně rozptýleni po celém městě, čili opak vytváření ghett například na severu Čech. Majorita s minoritou se zde navzájem respektují a velmi dobře spolu vycházejí. (www.ckrumlov.cz)

1.9 Starší školní věk

Toto období lidského života se pohybuje mezi 11. a 15. rokem a je nejdramatičtějším obdobím vůbec. Ať už po stránce fyzické, nebo psychické. V tomto období z dítěte postupně vyžívá osobnost dospívajícího jedince. Dotyčný jedinec totiž nově chápe svou identitu a jinak na ní také nahlíží. Proměna osobnosti nastává jak z vnitřního popudu, což je vývojový úkol, tak vlivem či tlakem jeho blízkého okolí.

Práce s lidmi, pubescenty, se v tomto zmiňovaném věku také mění. Pubescent se zamýšlí nad svým budoucím studijním či učebním oborem, a tím se také směřuje ke své potenciální budoucí profesi. Žáci jsou již na druhém stupni, a tím se od nich očekává, že jsou schopni logicky uvažovat. Na základních školách jim přibývá nových, odbornějších předmětů, k jejich výuce už nestačí pouze jeden učitel, který je původně učil všechny dosavadní předměty. Jelikož jsou pubescentní žáci ve velmi bouřlivém období, je zapotřebí s nimi podle toho jednat a zacházet. Na základních školách proto působí mimo jiné školení pedagogové, speciální pedagogové, výchovní poradci (ti ve většině případů slouží i jako metodici prevence) a sociální pracovníci.

Tělesný vývoj v období pubescence probíhá velmi rychle. Dotyčný v tomto věku vyroste až o několik desítek centimetrů, přibere několik kilogramů a jeho postava se začne měnit, začne nabývat rysy dospělého člověka. U chlapců jsou takovými rysy například rozšíření ramen, nárůst muskulatury, pozvolný růst vousů. U dívek se jedná především o růst prsů, rozšíření pánevních kostí a přibírání tuku v oblastech boků a stehů. S tím vším se starší školák musí vyrovnat a přijmout svůj vzhled.

Zájmy dítěte v tomto období se také mění. Pubescent chce trávit méně času s rodinou, ale více času s kamarády, ať už ve škole či mimo ni. Mezi svými kamarády si často najde svou první lásku a prožívá první vážné zamilování. V popředí zájmů už není ani škola. Školu začíná chápat jako nezbytnou povinnost a často se proti této povinnosti bouří. Jak uvádí Říčan, pokud časná zralost vede k brzkému zahájení častějšího sexuálního styku, slábne pracovní či studijní ctižádost a kázeň. Poté je chlapec v dospělosti v pracovní sféře méně úspěšný. (Říčan, Cesta životem, 2004, str. 169 - 188)

Z vlastní zkušenosti vím, že mezi jednotlivými členy, kteří jsou příslušníky této věkové kategorie, jsou vidět i velké rozdíly mezi způsobem trávení volného času. Někteří pubescenti podlehnou literatuře, například si oblíbí sci-fi, jiní historické romány, dívky většinou tráví volný čas čtením románů z „ružové knihovny“. Někteří spatří oblibu ve specifickém druhu umění. Jako příklad uvedu graffiti. Jedná se o zvláštní druh „adrenalinu“, jehož účelem je pomalovat stavby či veřejné vybavení podle obrazu svého. Jelikož se jedná o nelegální činnost, při níž ničí majetek druhých, je velmi oblíbenou aktivitou těchto mladých samozvaných umělců. Jako další příklad uvedu založení výstřední hudební kapely, jejíž výstupy mají za cíl na něco upozornit. Jiní jsou rádi aktivnější a vyžadují větší fyzické vybití. Mnoho mladých chlapců a dívek v těchto letech (pokud tomu nebylo již dříve, většinou díky působení rodičů), přilne k nějakému sportu. U chlapců jsou v dnešní době velmi populární bojové sporty, jako je olympijský box, v dnešní době je na vzestupu u těchto mladých kluků MMA, spíše bojový sport, jehož zápas probíhá v kleci a je velmi málo omezen pravidly. Pro některé se to zdá velmi hloupé trávení času, ovšem dotyčný trénuje, posiluje a má fyzické vybití, které si nevybílí jinde, například rozbíjením majetku či napadání druhých lidí. Dívky v tomto věku většinou vyhledávají sporty, které je buďto baví nebo mají nějaký konkrétní účel, například vyformovat si postavu. Jedná se o sporty typu moderního tancování, klidných cvičení, jógy, zumbly, atp.

1.10 Volný čas

Pojem volný čas lze úplně nejjednodušeji chápat jako protiklad doby, která je nutná k práci a plnění povinností. Tato doba většinou slouží k znovuzískání vydané tělesné energie, reprodukci sil, a provozování vybraných činností. Každý člověk si může svobodně vybrat, jaké činnosti bude během této doby provozovat nebo jakým způsobem

s volným časem naloží. Do volného času většinou spadá odpočinek, rekreace, zábava, zájmové činnosti, zájmové vzdělávání, dobrovolná společensky prospěšná činnost, ale také časové ztráty spojené s těmito aktivitami. Z hlediska dětí a mládeže se do volného času nezahrnuje doba strávená školní výukou a příprava na ni, základní péče o zevnějšek a osobní věci, rodinné povinnosti, povinnosti spojené s provozem domácnosti, atp. Do volného času se dále nezapočítávají činnosti spojené s naplněním lidských biologických potřeb (jídlo, spánek, hygiena, zdravotní péče). Možné ovšem je, že si člověk z těchto činností časem vytvoří svého koníčka, jako příklad mohu uvést zálibu v přípravě pokrmů a konzumaci jídla. (Vorlíček, Volnočasové aktivity mládeže, 2009, str. 4 - 5)

1.11 Volnočasové aktivity

Volnočasové aktivity představují takové aktivity, které si člověk svobodně vybírá. Můžeme je zahrnout do sféry aktivního či pasivního odpočinku, rekreace, zábavy, zájmového vzdělávání a do zájmových činností. Volnočasové aktivity mohou být provozovány jednotlivci, ale také skupinami jednotlivců. Jednotlivci či skupiny je mohou provozovat pravidelně za účelem dosažení určitého cíle, nebo nepravidelně, příležitostně, a účel nemusí být nějak konkrétně vymezen.

Dělení volnočasových aktivit:

a) odpočinkové a rekreační činnosti

b) zájmové činnosti:

1. zájmové činnosti společenskovední
2. zájmové činnosti pracovní-technické
3. zájmové činnosti přírodovědné
4. zájmové činnosti estetickovýchovné
5. zájmové činnosti tělovýchovné, sportovní a turistické

(Vorlíček, Volnočasové aktivity mládeže 2009, str. 5)

2. Vzdělávání Romů

2.1 Začarovaná spirála

Podle slov Michaela Kocába, bývalého ministra pro lidská práva a národnostní menšiny, hraje vzdělání velkou roli v životech Romů. Romové by se podle něho měli za každou cenu snažit vzdělání dokončit a následně se udržet v daném oboru. Vzdělání totiž může odvrátit takzvanou osobní spirálu, která u Romů bývá většinou negativní. Tato spirála spočívá v nedostatku vzdělání, který má za následek špatné pracovní příležitosti, a to vše se následně odráží na problematice s bydlením. Když nejsou umožněny daným jedincům kvalitní životní podmínky, nebývá umožněno ani dalším generacím dále studovat a díky této spirále se vše pomalu hroutí. Důsledkem toho všeho mohou být dluhy, které samy o sobě mohou být podnětem k páchání trestné činnosti. Vzdělání ovšem může tuto zmiňovanou spirálu prolomit. (Kocáb, Vzdělání může odvrátit nepříznivý osud, www.youtube.com, 2014)

2.2 Historie vzdělávání Romů

Povinná školní docházka, která platila nejen pro občany většinové společnosti, ale také pro Romy, byla zavedena již za první republiky. V této době bylo již docházení do školy povinné, ovšem rodiče nebyli nijak postihováni v případě, že své děti v tomto případě nebudou řádně vést ke školní docházce a neplnění této povinnosti. S romskými dětmi, které do školy pravidelně docházely, se jednalo jiným způsobem, než s dětmi neromskými. Romské děti nebyly dostatečně motivovány k co nejlepším výsledkům, protože se k nim chovali v mnoha případech tak, že jejich práce a výuka ve škole nemohla mít žádné výsledky.

Změny nastaly až s nástupem Komunistické strany k moci. Ta se snažila, v rámci své politiky o asimilaci Romů do společnosti, o začlenění co největšího množství Romů již do mateřských škol. Absence romských dětí ve školách se již přestala přehlížet, rodiče již byli postihováni, v případě nedodržování povinnosti školní docházky, a to finančními sankcemi, v případě opakovaného porušování odebráním dětí, či trestem odnětí svobody.

I přes všechna tato opatření, která měla funkci trestající, se vztah Romů ke vzdělávání nezměnil. Romové nadále upřednostňovali jiné hodnoty, na školu nebyl kladen téměř

žádný důraz, represivní opatření prokázala spíše opačný efekt. Vše se změnilo až postupem času, kdy se vývojem společnosti postupně ukazovala nezbytnost vzdělání, a to, že i Romové vzdělání potřebují. V případě, že romské děti budou ve škole úspěšné, rodiče to dřív nebo později postřehnou, a i u nich se přístup ke škole a vzdělávání může změnit k lepšímu. (Hejklíková, www.tolerance.cz, 2001)

2.3 Vzdělání pohledem Romů

Je zapotřebí si uvědomit, že klasická česká škola je pro romské děti a jejich rodiče z jejich pohledu cizím institutem. Školská zařízení využívají zcela jiných metod výchovy a vzdělávání, než na co jsou romské děti zvyklé ze svých rodin a blízkého okolí. Díky tomu vzniká několik dalších problémů, které spolu navzájem souvisí a díky kterým má romské dítě problém ve škole úspěšně fungovat. Jde o problémy:

- odlišná předškolní výchova
- odlišný vztah člověka k člověku
- odlišné životní cíle a morální hodnoty
- odlišně vnímaný český jazyk (jazyková bariéra)
- postavení romského dítěte v českém kolektivu (diskriminace a xenofobie)
- odlišná motivace k dosahování cílů
- odlišné vnímání času, prostoru a vzdáleností

V českých rodinách je dítě de facto vedeno a vychováváno ke školnímu režimu již od raného věku. V rodinách romských tomu tak není. Romské děti mají více volnosti a svobody.

V romské rodině má dítě díky větší svobodě mnohem více času a možností na to, aby se ukázala jeho role a vyšly na povrch jeho schopnosti a dovednosti, má možnost zkoušet nové věci samo. Možná díky tomu mají romské děti a dospělí Romové „talent od Boha“, a to na pohyb – jsou skvělými tanečníky, umění – jejich muzikální talent je obecně známý, a je mnoho případů, kdy se dítě samo naučilo hrát na piano či housle. To samé platí u sportu, kde prokazují také velký talent, ovšem o to hůř jsou na tom s disciplínou.

Dítě postupně odkoukává řád a zvyky jejich komunity, které se postupně učí. V jejich běžném životě to tedy vypadá tak, že když má dítě hlad, nají se. Když se mu chce spát,

vyspí se, a když má potřebu mluvit, tak mluví. Romští rodiče nijak důsledně jazyk své děti neučí. Dítě odposlouchává a napodobuje své vzory. Romská matka se spíše snaží dítěti rozumět a přizpůsobit se jeho řeči, než opravovat a učit jej správnému jazyku. Tyto odlišné výchovné metody se později odrážejí na problémech ve škole.

Romské dítě je schopné postupem času rozpoznat přirozenou autoritu v romské komunitě, ke které následně vzhlíží a kterou napodobuje. Nechybí tedy úcta k autoritě ani snaha sociálním učením nápodobou získané dovednosti přenést na své mladší sourozence, o které se také stará.

České děti mají ovšem zcela odlišnou formu výchovy. Od malička jsou vedeny k určitému režimu – jíst, chodit spát a vstávat v určitou dobu. Jejich řeč je systematicky opravována a zlepšována tak, aby byly schopny nástupu do mateřské školy a aby na základní škole neměly žádné komunikační problémy.

Romské dítě je od malička zvyklé na silný rodinný kolektiv i na společnost široké rodiny a blízké komunity. Tento pocit sounáležitosti však dítěti v českých školách chybí. Odlišná kultura, která je zaměřená výrazně individualisticky, je pro romské dítě nezvyklá. Mladý Rom často s tímto individualizmem přichází do konfliktů, a v mnoha případech i do konfliktů s pedagogy. Romové jsou vedeni naopak ke skupinovosti. Každé dítě potřebuje tři základní pocity: sounáležitosti, spolupodílení a seberealizace. Díky neznalosti této odlišné kultury se romské dítě často stává předmětem předsudků a držení si odstupu od nich.

Nedůvěřivost pedagogů k romským dětem a neznalost jejich kultury ukazuje paní Hejklíková na konkrétním příkladu. Romské dítě týden nebylo ve škole. Po týdenní absenci se dítě dostaví opět do školy a učitelka žádá odůvodněnou omluvu. Dítě se omluví za svou absenci a odůvodní ji rodinným pohřbem. Paní učitelka následně dítě prohlásí za lháře a lajdáka. Romský pohřeb ovšem trvá mnohem déle, než pohřeb většinové společnosti. Tradiční romský pohřeb trvá několik dní a jeho součástí jsou i oslavy, které slouží jako udobření si ducha zesnulého a rozloučení se s ním. V tomto případě je prohlášení romského žáka za lháře naprosto neopodstatněné a způsobené neznalostí a neprověřením si skutečného stavu a důvodů.

Romské dítě nebývá zvyklé prosit, když něco potřebuje a děkovat, když je mu vyhověno. Odůvodnění je jednoduché. Když dítě má, tak rádo dá a rozdělí se. Když naopak potřebuje, rozdělí se někdo jiný. Tuto skutečnost chápe jako samozřejmost.

Proto se stává, že učitelku či někoho jiného vidí jako lakomého, když po něm vyžaduje děkování za jeho prosbu, která byla vyhověna.

Romové přežili několik pogromů, přežili holokaust, a neustále se potýkají s předsudky a diskriminací. Od malička jsou vychováni k životu v těžkých podmínkách. V rodinách jsou děti vedeny k úctě člověka k člověku, velký zřetel je brán na to, co dokáže dítě pro rodinu udělat a jak je inteligentní. K tomu, aby bylo dítě inteligentní, nepotřebuje vzdělání. Velkou roli hrají životní zkušenosti. Jak jsem již zmiňoval v předchozích kapitolách, velkou roli v rodinách hrají přirozené autority. Učitel se stane pro dítě autoritou pouze v případě, kdy jej dítě začne respektovat. K tomu, aby dítě začalo učitele respektovat, potřebuje cítit pocit bezpečí a vzájemnou úctu zahrnující i jeho rodinu. (Hejklíková, www.tolerance.cz, 2001)

2.4 Jazyková bariéra romských dětí ve školách

Za vlády komunistického režimu, byl nástup a působení romského dítěte ve škole velmi obtížný. V rámci asimilace Romů do společnosti nebylo možné respektovat jejich jazyk a kulturu. Jednoduše řečeno, šlo tedy o to, aby Romové přilnuli ke kultuře a zvykům většinové společnosti. Romská kultura a jazyk byly v té době zakázané, děti ve školách nemohly mluvit romsky, a to ani mezi sebou. Za porušení těchto stanovených pravidel byly postihovány. Romské děti se tedy ocitají ve zcela novém a jim cizím prostředí. Dalo by se tedy říci, že romský žák po zahájení školní docházky neumí pořádně ani jeden jazyk. Rodiče na své děti mluví takzvaným kalkováním – tzn. přenesení romské gramatiky a myšlení do českého jazyka (př. *Autobus přišel pozdě, babička mne nosí do školy..*). Tento etnolekt je následně předáván další a další generaci. Vypadá to tedy tak, že romské dítě neumí kromě pár frází a nadávek romsky, ale také ani pořádně česky. Používání tohoto etnolektu může v očích učitelů a spolužáků budit dojem, že je dítě mentálně retardované, a to se později odrazí na přístupu k němu.

V dnešní době se pomalinku rozrůstá síť romských asistentů pedagogů, kteří jednak pomáhají romským dětem při jejich školní docházce, ale také spolupracují s rodinou dítěte. Množství škol využívající romské asistenty je ovšem zanedbatelné, i přes prokazatelnou efektivitu jejich práce. (Projekt *Varianty, člověk v tísní*, 2002)

2.5 Vzdělávání Romů v České republice

Nízká vzdělanostní úroveň Romů negativně ovlivňuje sociální, ekonomickou a kulturní stránku jejich života, prohlubuje rozpory ve společnosti a nepřispívá národnostnímu porozumění. Právě změna filozofie školského systému, který by měl akceptovat etnickou, sociální a kulturní odlišnost Romů, může pomoci odstranit jejich společenskou nerovnost. Škola mimo jiné nese odpovědnost za kvalitu výchovné složky vzdělávacího procesu a romské dítě by měla připravit k plnohodnotnému občanství. K úkolům vzdělávacího systému vzhledem k Romům patří:

- čelit počáteční neúspěšnosti romských žáků od prvního ročníku ZŠ, a to kvůli možné jazykové bariéře a odlišné sociální situaci
- motivovat a pěstovat pozitivní postoj romských žáků a jejich rodičů ke vzdělání
- využívat jejich přirozeného nadání a schopností pro přípravu na jejich budoucí život.

Základní škola by měla vytvořit takovou atmosféru, která by byla příznivá a přispívala by k pocitu pěstování lidské důstojnosti, a to pomocí větší informovanosti o romské historii, kultuře, jazyku, kterou by měli zprostředkovat romští spolupracovníci. K překonání jazykové bariéry je nutné vytvořit málopočetné třídy dětí, které by byly na podobné úrovni a vyrovnaly by jazykovou znalost dětí. Romům by měla být nabídnuta rozšířená hudební a tělesná výchova, která by rozvíjela jejich vrozené schopnosti a dovednosti. Kurzy romštiny, které by byly nabídnuty jako nepovinný volitelný předmět, by přispěly k rozvoji jazykových dovedností dětí. Aby byla společnost schopna integrace určité skupiny lidí, je k tomu zapotřebí pomoci výchovou k pochopení odlišných kultur, a zvýšení povědomí o jejich historii a kultuře. (Šolotová, Vzdělávání Romů, 2000, str. 35-37)

2.6 Vztah rodičů romských dětí ke škole

V očích romských rodičů je škola institutem většinové společnosti, ke které mají Romové nedůvěru, a tu přenášejí na své potomky. Romové kladou menší důraz na školu

a vzdělání než příslušníci většinové společnosti. Za vlády komunistického režimu byly dělnické a řemeslné profese poměrně dobře placené. Stávalo se, že dělník na stavbě či na poli měl větší finanční ohodnocení, než například lékař či pedagog. Romové tedy vzdělání chápali jako nepotřebnou věc a živili se spíše fyzicky náročnými pracemi, za které byli dobře placeni. V dnešní době se potýkáme s jiným problémem, a to s diskriminací na trhu práce. Zaměstnavatelé přijímají Romy do zaměstnání s těžší. Romům tedy nezbyvá nic jiného, než provozování dělnických prací či žít „na podpoře“. Právě na tento způsob života si mladí Romové velmi rychle zvykají. Někteří Romové vidí ve vzdělání dokonce nebezpečí, bojí se, že vzdělávací systém jim dítě ohrožuje a může jim ho dokonce odcizit. Rodiče se proto málo snaží dohlížet na docházku svých dětí do školy a jejich spolupráce se školským zařízením je minimální, hlavně u dětí, kteří mají slabý prospěch či problémy s chováním. (Říčan, S Romy žít budeme – jde o to jak, 1998, str. 109 – 110)

2.7 Vytvoření a budování vztahu školy a rodičů romského dítěte

Vytvoření kladného postoje romských rodičů a jejich dětí ke škole je důležitým aspektem, který ovlivní následné působení dítěte ve škole. Kvalitní vztah rodičů a školy je zapotřebí budovat již od prvního kontaktu s institucí, tedy od zápisu do první třídy. Už v tomto okamžiku je důležité, aby byla rodičům věnována pozornost, přistupovalo se k nim vlídně a komunikace s nimi byla velmi trpělivá. Takováto komunikace je potřebná i v následném období, kdy je již dítě součástí vzdělávacího systému. Pravidelná komunikace s rodinou dítěte je důležitá.

V případě absence rodičů na třídních schůzkách, nebo když to situace vyžaduje, navštívit rodinu doma. V opačném případě je vhodné ocenit účast rodičů na třídních schůzkách. Při kontaktu s rodiči ohledně problémů dítěte, by se mělo začít pozitivně, pochválit dítě, vyzdvihnout jeho silné stránky. Poté jemně začít probírat problémy, se kterými se dítě potýká. Rodiče z by z rozhovoru neměli vycítit útočné výčitky, které by mohli pochopit jako křivdu, a to by je následně demotivovalo být v kontaktu se školou. V mnoha případech jedná škola s matkou, která má na starosti chod rodiny a domácnosti. Zapotřebí je ovšem respektovat rozhodnutí otce, který je v rodině hlavní autoritou. Vzájemný kontakt by měl probíhat s úctou. Učitel, případně jiný zaměstnanec školy by měl trpělivě vyslechnout i příběhy, které jim rodiče vypráví (životní situace,

jejich problémy, atp.). Vstřícnost by ovšem neměla přerůst v měkkost, případně ústupnost na nepravém místě. Učitel by neměl podléhat tlaku rodičů kvůli jejich prosazování neoprávněných výhod.

Docházku dětí do školy by zlepšilo, kdyby se zavedlo stravování ve škole zdarma, případně za velmi nízké ceny, například svačiny zdarma, obědy za zlevněnou částku. (Říčan, S Romy žít budeme – jde o to jak, 1998, str. 110 -111)

Ředitelka ZŠ Na Smetance, PhDr. Hana Vítová, si při našem rozhovoru stěžovala na téměř stoprocentní absenci romských rodičů na třídních schůzkách. I přes předchozí vyzývání nebyli rodiče schopni nebo ochotni na schůzky dorazit, nebo jinak komunikovat se školou. Rozhodla se tedy o zavedení „třídních schůzek na ulici“. Ty spočívají v tom, že ředitelka chodí do lokalit, kde žijí žáci školy a jejich rodiny. Velmi často potká jejich rodiče na ulici, nejčastěji sedí na lavičkách před domem, kde bydlí. Právě zde s nimi probere vše potřebné. Toto téma ředitelka školy ukončila větou „Když nejdou rodiče do školy, musí škola za rodiči.“

2.8 Romský pedagogický asistent

Romové mají možnost zapojit se do pomoci při překonávání komunikačních, adaptačních a jiných problémů v průběhu docházky dítěte do školy. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy doporučuje zřízení funkce romského pedagogického asistenta školám, do kterých dochází větší množství Romů. Funkci romského asistenta a jeho pracovní náplň stanoví ředitel školy s cílem předcházet výchovně-vzdělávacím problémům. O zřízení této funkce požádá ředitel příslušný orgán MŠMT. Následně funkci romského pedagogického asistenta stanoví na základě potřeb školy. Asistent spolupracuje s třídním učitelem a individuálně pracuje s dětmi, pomáhá jim překonávat jazykovou bariéru a jiné obtíže při vzdělávání. Někteří asistenti vedou mimoškolní kroužky, většinou hudebně a tělovýchovně zaměřené. Romský asistent musí splňovat stanovená kritéria: Plnoletost a dokončené základní vzdělání. Dále musí podstoupit a úspěšně absolvovat kurz pedagogického minima pro romské asistenty. Tento kurz naučí budoucí asistenty základní informace o jejich činnosti a prokáže jejich způsobilost k této funkci. Naučí je také základy komunikace se žáky, orientaci v pedagogické a psychologické oblasti, a také základy romistiky. Náplň práce asistentů je různorodá. Někteří asistenti jsou třídními učiteli aktivně zapojeni do výuky, jiní sedí v lavici a

pomáhají jen v případě aktuální potřeby. (Šotolová, Vzdělávání Romů, 2000, str. 44 – 46)

Sdružení Romů ČR, nestátní organizace, má své romské poradce a podílí se na programech prevence kriminality a prevence užívání návykových látek, organizuje mimoškolní a kulturní aktivity pro děti. Tato organizace má pobočky na několika místech v ČR. (Matoušek, Sociální služby, 2011, str. 102 – 104)

3. Mimoškolní aktivity a sport

3.1 Výchova dětí

Jak je uvedeno v kapitole první, volný čas je doba, kdy si každý může zvolit, jak jej bude trávit. Zvolené činnosti by měly být pro dotyčného příjemné a měly by ho naplňovat a obohacovat. Právým opakem této doby je čas, kdy se člověk věnuje svým povinnostem.

Výchova dítěte se rozděluje na formální, informální a neformální. Pojmem prvním, tedy formální výchovou, se rozumí výchova poskytovaná školou. Jedná se o výchovu, kde škola působí na dítě podle nějakého pevně stanoveného programu a systému.

Výchova informální je takovou výchovou, která se dítěti naskytne během nějaké určité životní situace, díky které si dítě následně buduje svoji osobnost.

A konečně poslední, čili neformální výchova, je ve volném čase a má velmi blízko k výchově ve volném čase. Má základní znaky výchovy (cílevědomost, systematičnost), ale zároveň má i vlastnosti dobrovolnosti a přitažlivosti daného jedince. Na rozdíl od výchovy formální, nemusí být tato činnost podložena nějakým certifikátem či něčím doložena (u formální výchovy je to naopak formou vysvědčení). (Pávková, Pedagogika volného času, 2014, str. 11 - 14)

3.2 Funkce výchovy ve volném čase

Výchova ve volném čase je důležitou součástí života dítěte. Plní rovnou několik funkcí: výchovně - vzdělávací, zdravotní, sociální a preventivní.

Výchovně - vzdělávací funkce působí na psychickou, fyzickou a sociální stránku dítěte. Jejím účelem je cílevědomé ovlivňování jedinců, ovšem stále jsou vybírány takové prostředky, které plní znak dobrovolnosti a výchovy ve volném čase. Tato výchova dává dítěti prostor k naplňování potřeb jedince, rozvoji jeho specifických dovedností a prohlubování jeho zájmů.

Funkce zdravotní podporuje zdravý duševní a tělesný vývoj jedinců. K úspěšnému naplnění této funkce je zapotřebí dodržet určitá pravidla. V první řadě je důležité přizpůsobit aktivity věku jedince, jeho individuálním zvláštnostem a potřebám, a střídat jednotlivé druhy aktivit. Dále je důležité upřednostnit tělesné aktivity hlavně u těch dětí,

kteře jinak mají pohybu nedostatku. Nedílnou součástí výchovy je mimo jiné vedení dotyčného ke zdravému životnímu stylu, vysvětlit mu alespoň základy zdravé a vyvážené stravy, která je u dětí, které se neustále vyvíjejí, velmi důležitou. Samozřejmostí je dodržování podmínek bezpečnosti práce.

Třetí funkcí výchovy ve volném čase je funkce sociální. Tato funkce je také velmi důležitou, ať už z pohledu dítěte, tak z pohledu rodičů. Rodiče tuto funkci chápou jako zajištění bezpečného hlídání dítěte v době, kdy skončí škola, ale zároveň jsou oba rodiče ještě v práci. Jako příklad mohu uvést školní družinu. V tomto prostředí dítě navazuje nové sociální vztahy, poznává nové přátele a kamarády, ale zároveň se učí respektovat také jinou autoritu, než jsou rodiče či pedagog. Dítě se v novém kolektivu zdokonalí v komunikaci jak s autoritou, tak i se svými vrstevníky.

Funkce preventivní je také velmi opodstatněná, neboť jednodušší je negativním a patologickým jevům předcházet, případně je včas podchytit, než je napravovat. Tato funkce pomáhá předcházet negativním společenským jevům, jako jsou lhaní, neukázněnost, krádeže, agrese, šikana, drogy, alkohol, gamblerství, dále je to rasismus a netolerance, atp. V případě, že dítě bude smysluplně trávit volný čas, bude to dělat rádo a bude mít k dané činnosti kladný vztah, je méně pravděpodobné, že podlehně nějakým špatným vzorům, které jej budou negativně ovlivňovat.

Všechny tyto funkce, které jsem zmiňoval, se navzájem prolínají a navzájem spolu souvisejí. Organizace a instituce, které zajišťují dětem volnočasové aktivity, plní tyto funkce v různé míře a v různém poměru. Jelikož je velmi pestrá struktura těchto subjektů, mají jednotlivá zařízení své specifické způsoby plnění zmiňovaných funkcí. Subjekty, které mohu uvést jako příklad, jsou různá školská zařízení, tělovýchovné organizace a spolky. (Pávková, Pedagogika volného času, 2014, str. 14-17)

3.3 Sport

Téměř každý člověk přijde v určité podobě do styku se sportem, a to i bez záměru. Vysvětlit pojem sport pouze jednou definicí je nemožné kvůli různosti pohledů na tuto činnost ve společnosti, ale také u autorů odborné literatury i samotných sportovců. Pro každého znamená sport něco jiného. Pro každého má sport jiný význam a klade na něj jiný důraz. Za sportovce lze chápat člověka, který se sportu věnuje. Na jedné straně jsou sportovci, kteří se sportu věnují vrcholově a pro které je mimo jiné obživou. Na straně

druhé můžeme za sportovce považovat člověka, který se sportu věnuje pasivně, například fotbalového fanouška. Pouze pasivní sportovci provozují okolo sportu jakoukoliv, jen ne aktivní činnost. Mezi těmito dvěma póly existují sportovci rekreační, nebo podléhající módním trendům určité doby, kteří chtějí dobře vypadat. Jiní mohou být ke sportu donuceni, a to například ze zdravotních důvodů. Sport tedy lze definovat od fyzické aktivity na vrcholové úrovni až po aktivitu sloužící k pobavení a relaxaci. (Brychta, Právní aspekty sportu na příkladu fotbalu, 2010, str. 7)

3.4 Funkce sportu

Od doby, kdy byl sport chápán jako sport, tedy jako aktivita popsaná v předchozím odstavci, se postupem času vyvíjel a s ním se také vyvíjel pohled na jeho funkce, které se více a více rozšiřovaly. Za nejstarší považovanou funkci sportu je považována funkce zábavná. Tato funkce poskytuje uspokojení jak divákovi tak i samotnému sportovci. Divák sport sleduje a baví se tím, naopak sportovec nalézá ve sportu jiné uspokojení – zábavu, odpočinek nebo relaxaci. Další významnou funkcí je funkce výchovná. Sportovní výchova má pozitivní dopad na tělesný a duševní stav jedince, pomáhá předcházet negativním vlivům, které se vyskytují ve společnosti, například alkoholismu, drogové či jiné závislosti, agresí atp. Sport má ovšem daleko více funkcí, kterými jsou mezinárodně – integrační, při které jednotlivé státy navazují spolupráci v oblasti sportu, ekonomickou, zdravotní, informační či socializační. (Brychta, Právní aspekty sportu na příkladu fotbalu, 2010, str. 14-15)

Edmund Balog, trenér bojových sportů v dokumentu Svět bez hranic – Romové a sport, tvrdí, že každý sportovec, když začíná se sportem, si v sobě nese určitou agresivitu, kterou si potřebuje někde vybit. Agresivita však postupem času slábne. Sportovci ale v sobě určitou dravost a agresivitu musí mít, neboť prosadit se v konkurenčním prostředí sportovců není jednoduché. Tato agresivita však nesmí být založena na nějakém podnětu či osobě (byť soupeři). (Svět bez hranic. Romové a sport, www.youtube.com)

3.5 Význam sportu pro děti na druhém stupni základních škol

Období, kdy děti navštěvují druhý stupeň základních škol, spadá do období pubescence, tedy mezi 11. a 15. rokem života. Jedná se o období velkých biologických, psychologických a sociálních změn jedince. Díky tomuto vývoji je po sportovní stránce nutná přiměřená fyzická zátěž.

V tomto období bývá pro pubescenty sport důležitý, a to jako prostředek k získání určitého sociálního statutu a hodnot, jako jsou hezký vzhled, úspěchy ve sportovních soutěžích, radost, že obstál v konkurenčním prostředí sportovců. V předešlém období, tedy v mladším školním věku, byl dětem sport víceméně chápán jako prostředek k radosti z pohybu a na výsledky nebyl brán zřetel.

Díky zrychlenému tělesnému růstu, který je typický pro toto období, má tělo pubescenta sníženou odolnost vůči fyzické zátěži. Kvůli růstu do výšky může dojít k nerovnoměrnému tělesnému vývoji a vývoji určitých svalů, tzv. svalové dysbalanci. To je důvod, proč je v těchto letech důležitá rovnoměrná fyzická zátěž. Sportovci by měli pravidelně navštěvovat svého obvodního lékaře, který by měl mít o jejich zdravotním stavu a vývoji přehled.

V rámci sportovní výchovy je dítě vedeno ke zvládnutí určitých organizačních povinností, jednání v kolektivu a čestnému sportovnímu chování. (Sládková, Vliv sportu na psychický a fyzický vývoj člověka v jednotlivých obdobích života, 2011, str. 26-28)

3.6 Subjekty, které se podílí na volnočasových aktivitách dětí

Na volném čase dětí se podílí především rodina, škola, školská zařízení a různé subjekty. Mezi tyto subjekty patří nestátní neziskové organizace, obce se samostatnou působností, nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, církve, dobrovolnictví a komerční subjekty.

Škola a školská zařízení zajišťují volnočasové aktivity dětem prostřednictvím školních družin a zájmových kroužků organizovaných školou. Obce se podílejí na volnočasových aktivitách dětí zřizováním divadel, muzeí, galerií a různých zařízení, která zajišťují

kulturní a vzdělávací aktivity. Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež poskytují služby pro děti a mladé lidi, které čelí určitým životním problémům, například partnerským, rodinným a problémům ve škole či zaměstnání. Název „nízkoprahový“ znamená snadný přístup k této službě. Nízkoprahová zařízení mají stanovená práva a povinnosti klientů, kteří využívají jejich služeb. Tyto subjekty slouží mimo jiné jako prevence sociálně patologických jevů (agrese, závislosti, trestná činnost, atp.). Církev jsou také subjektem, který se podílí na volnočasových aktivitách, nejznámějšími církevními organizacemi jsou Diakonie a Charita, které poskytují sociální služby i využití volného času. Komerční subjekty poskytují volnočasové aktivity provozováním živnosti. Jejich služby jsou zpoplatněny. Jedná se především o hlídací agentury, dětské tábory a kluby založené na komerční bázi. (Pávková, Pedagogika volného času, 2014, str. 55 – 61)

4. Spolek Palaestra

Palaestra je boxerským sportovním oddílem, založeným roku 1999 Janem Balogem, několikanásobným mistrem Československa v boxu. Název tohoto spolku znamená latinsky bojiště, zápasíště, tělocvična. Již podle odvození tohoto názvu lze logicky předpokládat, že se spolek bude určitým způsobem zabývat sportem. Hlavní prioritou Palaestry je umožnit dětem ze sociálně slabých rodin kvalitní a smysluplné trávení volného času. Čili i děti rodičů, kteří si nemohou z finančních důvodů dovolit platit svým dětem nějaký jiný koníček, zde mají možnost sportovního vyžití.

V tomto sportovním oddíle může trénovat každý, bez ohledu na jeho původ, barvu pleti, náboženství či předchozí sportovní zkušenosti. Za tréninky se neplatí, oddíl funguje na principu nízkoprahového centra. Vládou zde přísná pravidla, kterými jsou všichni členové povinni se řídit. V tomto smyslu jsou si tedy všichni rovni. Díky tomuto principu se v oddíle úspěšně daří zamezovat vzniku bariér, se kterými se v dnešní společnosti můžeme potýkat dnes a denně.

Pro některé z dětí je Palaestra jedinou alternativou trávení volného času bezcílným bloumáním na ulicích, které v některých případech může dojít až na hranici páchání trestné činnosti. „Klub je pro mnohé kluky poslední šance, když zklame rodina i škola.“, říká trenér Jan Balog.

Spolek poskytuje možnosti dobrovolného angažování se na jeho provozu, úzce spolupracuje s jinými neziskovými subjekty a pomáhá dětem i v mnoha jiných oblastech, nejen co se sportovní stránky týká.

Z dosavadních zkušeností lze říci, že právě box vštěpuje dětem ze sociálně slabých rodin takové vlastnosti, které jim díky jejich sociální situaci chybí. Chce-li se dítě stát úspěšným sportovcem, musí disponovat vlastnostmi, jako jsou sebekontrola, smysl pro fair-play, pocit rovnocennosti a odvaha. Tyto vlastnosti, které jsou dítěti od mala dávány za vzor, mu následně mohou pomoci prosadit se v životě, úspěšně zvládnout studium a nalézt vhodné zaměstnání, krátce řečeno, jedná se o vlastnosti, které dítě bude využívat po celý život, tvrdí Jan Balog.

Klub je pro mnohé členy poslední záchranou, když zklame rodina i škola.

Kromě umožnění trávení volného času sportem, nabízí Palaestra také možnost vzdělávání se. V roce 2015 byl spolek podpořen Ministerstvem školství, mládeže a

tělovýchovy, a to dotací na podporu integrace romské komunity.
(www.palaestra.ecn.cz)

5. Praktická část

Ve své práci jsem si stanovil jako hlavní cíl zjistit, jakou roli hraje sport ve vzdělávacím procesu romských dětí staršího školního věku a zda může sportovní režim ovlivnit jejich školní prospěch a přístup ke vzdělávání. Zaměřuji se také na otázky, týkající se jejich volného času před započítáním docházky do sportovního oddílu a po dlouhodobějším docházení do něho. Otázky jsou položeny tak, aby dotazovaní byli schopni určit, jak se sport odrazil na jejich školních výsledcích a docházce do školy. Cílem dalších otázek je také zjistit, jaké mají tyto děti cíle a zda si uvědomují, jak daných cílů dosáhnout.

První část obsahuje cíl výzkumu a výběr výzkumného vzorku.

V druhé části jsou uvedeny výzkumné předpoklady, metoda výzkumu a otázky respondentům.

Třetí část tvoří shrnutí výsledků rozhovorů.

Závěrečná část obsahuje zhodnocení výsledků výzkumu.

Část první

Cíl výzkumu

Cílem mé výzkumné sondy je zjistit, zda sportovní zapojení v klubu Palaestra ovlivňuje život dětí a zda se vlivem sportu změnil jejich postoj ke škole.

Širší koncept výzkumu obsahuje záměr zjistit, co mají romské děti ve škole rády, co je ve škole naopak nebaví, a zda si uvědomují, co pro ně znamená právě tento neoblíbený aspekt. Dále získání informací o tom, jakým způsobem tyto děti trávily volný čas, když nesportovaly a jak se jim v tuto dobu dařilo ve škole. Následně také jaká je jejich náplň dne po započítání aktivního sportování, jejich nynější fungování ve škole a cíle, kterých chtějí dosáhnout a zda vědí, co je zapotřebí, aby jich dosáhly. Zajímavé by také mělo být, kdo je ke sportu přivedl a jejich motivace k této aktivitě.

Výzkumný vzorek a postup práce

Tento výzkum měl zjistit, jaký vliv má sport na vzdělávání romských dětí na druhém stupni základní školy na Praze 2. Rozhodl jsem se proto oslovit ředitelku ZŠ Na Smetance, kam dochází poměrně velký počet romských dětí. Dále jsem pořádal o spolupráci patnáct romských dětí ve věku 11 – 15 let a jejich rodiče. Všechny děti chodí do základních škol na Praze 2 a zároveň do sportovního oddílu nacházejícím se ve stejné městské části Prahy.

Z celkového počtu oslovených, se mi podařilo uskutečnit rozhovor s osmi dětmi. Celkově jsem tedy provedl 9 rozhovorů, které jsou uvedeny v příloze této práce.

Jedná se o 8 chlapců, jejichž průměrný věk činí 14 let, nejmladšímu respondentovi je 12 let, nejstaršímu 16 let. Všichni respondenti chodí do klubu BC Palaestra nejméně 6 měsíců.

Část druhá

Výzkumné předpoklady

Pro koncipování výzkumu jsem vyslovil tyto výzkumné předpoklady:

1. Většina dětí nemá ráda alespoň jeden předmět ve škole, ale zároveň si uvědomuje důležitost tohoto předmětu.
2. Většina dětí díky trávení volného na ulici zanedbávala přípravu do školy.
3. U většiny romských dětí se díky sportovnímu režimu zlepšil jejich prospěch ve škole.
4. Většina dětí má své životní cíle a ví, jakým způsobem jich dosáhnout.

Metody výzkumu

1. Provedl jsem výzkum mezi žáky základních škol na Praze 2 formou strukturovaného rozhovoru s cílem zjistit jejich vztah ke sportu a škole. Strukturovaný rozhovor obsahoval šestnáct otázek. Otázky byly rozděleny do tří skupin. První část otázek byla zaměřena na informace o respondentovi a jeho vnímání školy. Druhá skupina otázek se týkala trávení volného času bez sportu a jejich dosavadního fungování ve škole, náplně

pracovního dne, v níž je sport zahrnut a působení ve škole v období aktivního sportování. Závěrečnou, třetí částek otázek jsem zaměřil na osobní cíle jednotlivých respondentů a způsobu, jak jich dosáhnout.

2. Dále jsem uskutečnil polostrukturovaný rozhovor s ředitelkou základní školy. Ředitelku ZŠ Na Smetance jsem oslovil, protože je známo, že na danou školu dlouhodobě dochází velký počet Romů. Tato ředitelka ZŠ má zkušenosti jak se spoluprací s Romy, tak se sportovním oddílem, kam žáci dané školy docházejí. Vzhledem k jejím zkušenostem jsem se chtěl dozvědět její názor na dané téma. Bylo mi umožněno provést obšírný rozhovor, paní ředitelka mi odpovídala na dvacet dva otázek.

První otázky se týkaly počtu a stavu romských žáků na dané škole. Dále jsem požádal ředitelku školy o popsání spolupráce školy s rodinami dětí a se sportovním oddílem. Následovaly otázky ohledně změn školního prospěchu a chování po navázání spolupráce dítěte s daným sportovním oddílem. A na závěr jsem položil otázky týkající se subjektivního vnímání volnočasových aktivit ředitelkou a motivování dětí v těchto aktivitách.

Rozhovor s ředitelkou Hanou Vítovou trval hodinu a uskutečnil se v budově ZŠ Na Smetance na Praze 2. Získávání informací od romských dětí jsem uskutečnil nadvrát po jejich trénincích ve všedních dnech ve vestibulu sportovního oddílu BC Palaestra Praha v Trojanově ulici, rovněž na Praze 2.

Otázky pro romské děti docházející do druhého stupně základní školy a zároveň pravidelně do sportovního oddílu BC Palaestra Praha

1. Kolik je ti let a do kolikáté třídy na základní škole chodíš?
2. Pověz mi, prosím, co tě ve škole baví a jaký předmět máš nejradší?
3. Co tě naopak ve škole nebaví, bez čeho by ses ve škole obešel? (předmět, povinnosti..)
4. Jak moc si myslíš, že právě toto, co na škole nemáš rád, je pro tebe důležité?
5. Jak dlouho pravidelně chodíš do oddílu BC Palaestra Praha?
6. Kdo tě do tohoto oddílu přivedl, a proč zrovna box?
7. Popiš mi, jak probíhaly tvé pracovní dny předtím, než jsi začal takto aktivně sportovat?

8. Zkus se zamyslet, a pověz mi, jak se mohl tento způsob života odrážet na tvém působení ve škole?
9. Měl jsi v tuto dobu ve škole nějaké problémy (docházka, kázeňské postihy, prospěch)? V případě, že ano, o jaké problémy se jednalo?
10. Popiš mi tvoji náplň pracovního dne v současnosti.
11. Opět se zkus zamyslet, a pověz mi, jak by se tvůj současný způsob života mohl odrazit na tvém působení ve škole, oproti době, kdys aktivně nesportoval?
12. Máš nyní ve škole nějaké problémy (docházka, kázeňské postihy, prospěch)?
13. V případě, že ano, o jaké problémy se jedná?
14. Jak velkou roli hraje ve tvém životě škola a sport?
15. Pověz mi, jaké máš cíle a čeho bys chtěl v životě dosáhnout?
16. Co si myslíš, že je důležité, abys těchto cílů dosáhl?

Část třetí

V první části rozhovoru jsem zaměřil otázky na základní informace o respondentech, díky kterým bych rád poznal, pozitivní a negativní stránky vzdělávacího systému z pohledu dětí a jejich začátek se sportovní aktivitou.

1. Věk respondentů a ročník základní školy, do kterého docházejí

- Věkové rozmezí respondentů činilo 12 – 16 let a docházeli do 6. – 9. ročníku ZŠ.

2. Oblíbený předmět respondentů

- Jako nejoblíbenější předměty byly uváděny tělesná výchova a hudební výchova. Nejvíce oslovených dětí preferovalo tělesnou výchovu, a to celkem ve čtyřech případech. Dva respondenti uvedli jako nejoblíbenější předmět hudební výchovu a jednou byl uveden předmět informatika. Dva respondenti neuvedli žádný oblíbený předmět.

3. Neoblíbený předmět respondentů

- Z uskutečněných rozhovorů vyplynulo, že mezi nejméně oblíbené předměty patří obecně jazyky a předměty spojené s počítáním a čísly. Za nejméně oblíbený předmět byla uváděna matematika, a to celkem čtyřmi respondenty. Třikrát zazněl anglický jazyk. Dvakrát byl respondenty uveden český jazyk,

dějepis a fyzika. Jeden respondent uvedl jako neoblíbený předmět chemii, jeden uvedl německý jazyk a jednou zazněl také přírodopis.

4. Pochopení důležitosti neoblíbeného předmětu

- Čtyři respondenti dokázali vysvětlit, k čemu je jim neoblíbený předmět prospěšný a důležitý. V těchto případech je jednalo o jazyky, u kterých chápou jejich důležitost v dorozumívání se s lidmi. Zbylí čtyři respondenti nedokázali na otázku odpovědět.

5. Doba docházky do sportovního oddílu BC Palaestra Praha

- Doba docházky respondentů do sportovního oddílu byla uváděna v rozmezí 1 – 4 roky. Dva respondenti docházeli do oddílu 4 roky, tři respondenti docházeli 2 roky. Zhruba rok v tu dobu sportovali tři respondenti.

6. Osoba, která respondenty přivedla k boxu

- Ke sportování přivedly respondenty v drtivé většině jejich rodiče. Ve čtyřech případech přivedly respondenty k boxu jejich matky, a to většinou ze známosti s hlavním trenérem oddílu. Tři respondenty přivedl jejich otec. V jednom případě respondenta motivoval k boxu jeho kamarád.

Druhá část otázek byla věnována období, kdy respondenti pravidelně nenavštěvovali sportovní oddíl BC Palaestra Praha a období, kdy zde aktivně sportovali. Poslední otázka se zabývá porovnáním a zhodnocením těchto dvou období.

7. Náplň pracovního dne v období kdy respondent nesportoval

- Téměř ve všech případech tvořilo náplň volného času po škole stýkání se s partami kamarádů v pražských parcích nebo obchodních centrech. Domů respondenti chodili až ve večerních hodinách. Tři respondenti uvedli, že čas večer věnují přípravě do školy.

8. Zamyšlení respondentů nad takovýmto způsobem trávení volného času ve vztahu ke škole

- Na otázku bylo schopno odpovědět pět respondentů. Mezi největší problémy, které vznikaly tehdejší náplní pracovního dne, bylo pozdní vstávání, způsobené nedostatkem spánku, a to ve dvou případech. Zmíněny byly také vyhrcoené konflikty s matkou a nechut' učit se. Tři respondenti nedokázali na otázku odpovědět.

9. Případné problémy ve vzdělávacím programu v tehdejší době a jejich konkretizace

- Většina dotazovaných uvedla, že větší problémy ve škole neměla. Tři respondenti neměli ve škole vůbec žádné problémy, dva respondenti uvedli občasné poznámky do žákovských knížek za pozdní příchody a vyrušování, vše v malé míře. Ve dvou případech byl uveden problém se slabým prospěchem a jeden respondent měl vážnější problém s chováním.

10. Náplň pracovního dne v současné době (po zavedení pravidelné docházky do sportovního oddílu)

- Po škole tráví volný čas respondenti každý po svém, nejčastěji s kamarády venku, ovšem tak, aby stihli trénink. Všichni respondenti uvedli, že po trénincích tráví čas doma. Ve čtyřech případech zazněla večerní příprava do školy.

11. Porovnání a případné ovlivnění doby, kdy respondent sportuje s dobou, kdy nesportoval

- Na danou otázku dokázalo odpovědět celkem pět respondentů. Dva respondenti uvedli, že současný styl života se odráží na jejich včasném vstávání do školy, nemají tedy již problém s pozdními příchody na vyučování. Další dva respondenti uvedli, že se díky současné náplni pracovních dní zlepšila jejich příprava do školy a v jednom případě vztah s matkou. Tři respondenti nedokázali na položenou otázku odpovědět.

12. nynější problémy ve škole

- Celkem pět respondentů uvedlo, že nemá žádné větší problémy ve škole, výjimečně poznámky za vyrušování v hodině. Tři respondenti bojují

s prospěchem. V jednom případě se problém s prospěchem podařilo odstranit, ovšem respondent, který dříve problémy s prospěchem neměl, nyní má.

Závěrečná část otázek se týkala pohledu respondentů na sport a vzdělání. Zde mne zajímaly jejich plány do budoucna, a zda si uvědomují, co jejich plány obnáší.

14. Role školy a sportu v životě

- Sedm respondentů uvedlo, že ke škole nemají kladný vztah. V pěti případech je do školy tlačí rodiče, kteří na ně kladou v tomto směru nároky. Dva respondenti uvedli, že do školy chodí rádi jen kvůli kamarádům, se kterými se zde pravidelně stýkají. Pouze jeden respondent uvedl, že chápe důležitost školy. K boxu se kladně vyjádřilo sedm respondentů, které tento sport baví. Pouze v jednom případě tlačí respondenta do boxu matka, on sám ovšem sport nemusí.

15. Životní cíle

- Polovina dotazovaných uvedla za své cíle úspěchy v boxu. Jeden respondent uvedl za svůj cíl osamostatnění se od matky. V jednom případě zaznělo také dosažení středoškolského vzdělání. Dva respondenti nedokázali na tuto otázku odpovědět.

16. Co je důležité, aby těchto cílů respondenti dosáhli

- Ti respondenti, kteří uvedli jako své cíle sportovní úspěchy, jsou si vědomi, že k naplnění těchto cílů je zapotřebí poctivý trénink. K dosažení životních cílů respondentů zazněl ve dvou případech také dostatek peněz a s tím související dobře placené zaměstnání. Dva respondenti vzhledem neurčeným životním cílům neodpověděli.

Rozhovor s ředitelkou ZŠ Na Smetance, PhDr. Hanou Vítovou

Z jakých poměrů pocházely děti, které pravidelně navštěvovali spolek Palaestra?

- Většinou se jednalo o „problémové“ děti a o jedince, kteří pocházeli ze sociálně slabších rodin. Rodiče těchto dětí si nemohli dovolit platit svým dětem jiné zájmové kroužky.

1. Měli Vaši žáci, docházející do tohoto sportovního oddílu, problémy, ať už s prospěchem či chováním? O jaké problémy se jednalo?

- Řada těchto dětí bojovala s tím, aby školu vůbec dochodila. Většinou se jednalo o neschopnost zakončit aktuální ročník z důvodu slabého prospěchu. Někteří jedinci měli problém s hyperaktivitou a agresivitou.

2. Viděli Vaši zaměstnanci nějaké rozdíly po započetí pravidelné docházky do zmiňovaného spolku a přijetí jeho pravidel? Popište mi, prosím, ty rozdíly.

- Ano. Všichni žáci, kteří do tohoto sportovního oddílu pravidelně docházeli, základní školu úspěšně dokončili. Ředitelka školy však nechtěla tvrdit, že se z žáků, kteří měli čtyřky či pětky, najednou stali jedničkáři, ovšem určité rozdíly vidět byly. Situace se zlepšila i v přístupu rodičů ke škole a v podporování svých dětí v jejich aktivitách.

3. Po jak velké době byly případné rozdíly, mám na mysli v chování a přístupu ke škole, vidět?

- Tyto rozdíly se projevily po dlouhodobějším docházení do daného sportovního oddílu, v řádech měsíců.

4. Popište mi, prosím, jak probíhala přímo Vaše spolupráce s předsedou spolku Janem Balogem? Komunikovali jste spolu ohledně Vašich žáků, kteří navštěvovali tento sportovní oddíl?

- Vznikl takový trojúhelník: dítě a rodina – škola – Palaestra. Jakmile dítě nepřišlo na trénink, pan Balog kontaktoval ředitelku o absenci na tréninku, ředitelka následně kontaktovala rodiče. V opačném případě, když dítě bez omluvení nepřišlo do školy, paní ředitelka kontaktovala Jana Baloga. Vznikl tak tlak na rodiče ze strany školy nebo sportovního

oddílu. Díky tomu měli rodiče své děti více pod kontrolou. Tento systém se ředitelce školy zdál velmi efektivní.

5. Berme v potaz žáky, kteří Palaestru navštěvovali delší dobu (déle než půl roku). Mohla byste říci, že se jejich výsledky ve škole a v chování, po půl roce docházení do Palaestry zlepšily? V případě, že ano, jak moc?

- Ano. Změna nebyla nějak extra rapidní, ale projevila se. Učitelé i rodiče tuto pozitivní změnu zaznamenali.

6. Řekněte mi, prosím, svůj názor na mimoškolní aktivity, konkrétně sportovní, ve vztahu ke vzdělávání těchto dětí.

- Sport je velmi oblíbený, zejména u dětí na prvním stupni. Je dobré, že děti mají pohyb, který jim prospívá po všech stránkách. Děti na druhém stupni už ovšem mívají jiné zájmy. Podle názoru ředitelky školy ovšem romské děti nelze převychovat. Ony mají své, romské, kořeny. Jedná se o osoby s jinou kulturou a mentalitou. Ve škole se mohou zlepšit, ale geny se oklamat nedají a dřív nebo později vyjdou na povrch. Školu sice úspěšně dokončili, později však žili takovým způsobem, který by chtěl zažít málokdo z většinové společnosti. Někteří nemají práci, páchají trestnou činností, jsou na drogách, atp. Sport to pouze utlumil nebo na určitou dobu oddálil. Ředitelka školy dále uvedla případ manželů, kteří si adoptovali romské dítě, ovšem v pubertě se stalo nezvladatelné. Díky němu došlo následně k neshodám a rozvodu. Jak již uvedla na začátku, mají své kořeny a geny, které nelze oklamat.

Část čtvrtá

Zhodnocení výzkumu

Výzkumná sonda formou strukturovaného rozhovoru potvrdila dva ze čtyř definovaných výzkumných předpokladů.

Výzkumný předpoklad č. 1, „Většina dětí nemá ráda alespoň jeden předmět ve škole, ale zároveň si uvědomuje důležitost tohoto předmětu.“, se **nepotvrdil**. Všechny 8 dotazovaných respondentů uvedlo v otázce č. 3 minimálně jeden předmět, ke kterému

nemá žádný vztah. Ovšem pouze čtyři respondenti v otázce č. 4 uvedli, že chápou potřebu a důležitost tohoto předmětu.

Výzkumný předpoklad č. 2, „Většina dětí díky trávení volného na ulici zanedbávala přípravu do školy.“, **se potvrdil**. Z osmi dotazovaných uvedli v otázce č. 7 pouze tři přípravu do školy, jako součást jejich pracovního dne. Zbýlých pět respondentů trávilo volný čas s kamarády venku nebo doma, ovšem na přípravu do školy nekladlo téměř žádný důraz.

Výzkumný předpoklad č. 3, „U většiny romských dětí se díky sportovnímu režimu zlepšil jejich prospěch ve škole.“, **se nepotvrdil**. Pouze tři z osmi respondentů v otázce č. 9 uvedli, že před zavedením sportovního režimu, měli problém se školním prospěchem. V jednom případě se tento problém podařil odstranit, ovšem respondent, který dříve problémy s prospěchem neměl, nyní daný problém má.

Výzkumný předpoklad č. 4, „Většina dětí má své životní cíle a ví, jakým způsobem jich dosáhnout.“ **se potvrdil**. Šest, z celkového počtu respondentů v otázce č. 15 dokázalo vyjádřit svůj životní cíl a zároveň uvedlo v otázce č. 16, jakým způsobem daných cílů dosáhnout.

Výzkumná sonda potvrdila dva ze čtyř výzkumných předpokladů. Dokázala však nalézt odpovědi také na mé osobní otázky. Přímý pozitivní vliv sportu na školní prospěch dětí nedokázal výzkum potvrdit. Jedním důvodů nepotvrzení této hypotézy je fakt, že dotazované děti neměly před započítím sportovní činnosti žádné výraznější problémy s prospěchem. Jako další důvod uvádím svůj osobní názor, a to zvyšující se náročnost probíraného učiva vzhledem ke stárnutí dětí. Osobně si myslím, že v případě, že by respondenti vůbec nezačali s aktivním sportováním, jejich styl života by se s přibývajícím věkem zhoršoval, a tím také jejich působení ve škole.

Osobně jsem se domníval, že sportovní režim pozitivně ovlivní také chování ve škole a docházku do ní. První moje domněnka, vliv sportu na chování dětí ve škole, se nepotvrdila. Výzkum ukázal, že problémy s chováním, byť malé, měly dříve dva respondenti. V jednom případě se ukázalo, že se chování dotyčného zlepšilo, ovšem v druhém případě kázeňské postihy přetrvávají stále. Respondent, který dříve problémy s chováním neměl, uvedl, že je nyní učitelkami napomínán a postihován kázeňskými tresty.

Moje druhá domněnka, tedy pozitivní vliv sportu na docházku romských dětí do školy, se potvrdila. Výzkum ukázal, že z celkového počtu respondentů měli tři problémy s docházkou do školy, konkrétně s pozdními příchody. Po zavedení sportovního režimu v jejich volném čase se ukázalo, že problémy s docházením do školy pominuly.

Dle mého názoru, který je podložen výzkumem, je sport pro romské děti velmi prospěšný, a to po všech stránkách.

Po hodinovém rozhovoru s ředitelkou školy, Hanou Vítovou, jsem došel k závěru, že volnočasové aktivity hrají důležitou roli v každodenním životě dětí. Mimoškolní aktivity plní mimo jiné funkci prevence kriminality. Děti, které plní některé předpoklady k páčání trestné činnosti, nemusí mít příležitost díky kvalitnímu trávení volného času, tuto činnost páchat, alespoň ne v takové míře, jako by tomu bylo, kdyby volnočasové aktivity neprovozovaly.

V názoru, že je jedno, jakou druh mimoškolní aktivity dítě provozuje, s ředitelkou školy nesouhlasím. Dle mého názoru, sportovní výchova naučí děti mnohem větší disciplíně, spolehlivosti a cílevědomosti, než je tomu u jiných volnočasových aktivit. Právě tato disciplína a spolehlivost se podle mne odrazila na změnách v působení respondentů ve školách.

Ředitelka školy tvrdila, že věří ve vliv mimoškolních aktivit na školní prospěch romských dětí. Trávení volného času sportem, a nastavení určitého pevného systému spolupráce rodiny, školy a sportovního oddílu se prokázal jako efektivní.

Souhlasím s ředitelkou školy v názoru, že romské děti mohou mít odlišná startovací východiska a kořeny, než děti náležící k většinové společnosti. Dále souhlasím s tím, že romské dítě nelze snadno převychovat, aby zapadalo do „šablony“ dítěte z většinové společnosti. Podle mne to ani není zapotřebí. Romové mají svoji kulturu života, zvyky a tradice, které je v různém rozsahu ovlivňují, a které by bylo dobré znát a chápat v zájmu úspěšného soužití. Je na každém jedinci, jakým způsobem bude v rámci společnosti jako dospělý žít. Rozhodně však nelze chápat všechny členy dané sociální skupiny jako jeden celek, ale nahlížel na ně individuálně. Právě chápání individuality jedinců by mohlo být předmětem k odstranění sociálních stereotypů, které v dnešní společnosti bohužel vládnu.

Diskuze výzkumu

Jsem si vědom, že výzkumný vzorek, který jsem měl k dispozici, je příliš malý na to, abych mohl vyvozovat obecné závěry. Bylo pro mě důležité, aby děti nebyly do rozhovorů nuceny, protože vynucené odpovědi by mohly být daleko od skutečnosti. Kdybych měl výzkum dělat znovu, hledal bych cesty, jak motivovat více dětí, aby byly ochotny udělat se mnou rozhovor. I tento rozsah výzkumné sondy však pro mě byl přínosem a otevřel mi další otázky pro práci s romskými dětmi. Tomuto tématu se i nadále hodlám věnovat a rozvíjet své poznatky v této oblasti.

Pro mě osobně tato práce znamenala, že jsem si mohl utřídit a ujasnit některé důležité souvislosti a zamyslet se nad problematikou, která mě zajímá a kterou vidím v oblasti sociální práce jako důležitou.

6. Závěr

Tématem této bakalářské práce bylo zkoumání vlivu mimoškolních sportovních aktivit na školní prospěch romských dětí navštěvujících druhý stupeň základních škol na Praze 2. Aktivity provozované ve volném čase hrají velkou roli při působení dítěte ve vzdělávacím systému a při vývoji jeho osobnosti. Vzdělání je důležitým aspektem, který působí na fungování jednotlivce ve společnosti, a to po všech stránkách. Sport v tomto případě funguje jako prostředek k osvojení si takových vlastností, které dítě využije nejen ve škole, ale také ve svém budoucím životě.

Romové mají dlouhodobě problémy ve vzdělávacím systému a zastávají odlišný postoj ke škole než lidé z většinové společnosti. Důvodů těchto diferencí je několik, těmi nejzásadnějšími jsou odlišná kultura, jazyk a rasová diskriminace. Budování kvalitního a rovnocenného vztahu založeného na důvěře a respektu mezi učitelem a romskými rodiči, a to ještě před nástupem jejich dítěte do školy, ovlivní jejich následnou spolupráci v průběhu celé školní docházky.

Sport je pro člověka velmi užitečnou a prospěšnou aktivitou. Díky němu lze ovlivnit fyzický, psychická a sociální stav lidí. Sport hraje důležitou roli ve vývoji dítěte, který je v období staršího školního věku velmi bouřlivý.

První kapitola je zaměřena na pojmy týkající se romského etnika, věkového období cílové skupiny, volného času a volnočasových aktivit. Poznání a pochopení romské kultury jsou v rámci romské problematiky v oblasti vzdělávání, nezbytné.

Následující kapitola je zaměřena na oblast vzdělávání. Zde je na vzdělání poukázáno jako na nezbytnost ovlivňující zaměstnatelnost Romů, která se odráží na schopnost placení nájemného, čili na problematiku spojenou s bydlením, a to všechno ovlivňuje prevenci proti páchání trestné činnosti.

Ve třetí kapitole jsou popsány volnočasové aktivity, které jsem zaměřil především na sport a jeho význam pro děti na druhém stupni základních škol. V závěru této kapitoly jsou popsány subjekty, které poskytují dětem kvalitní trávení volného času.

Kapitola č. 4 je věnována spolku Palaestra, boxerskému sportovnímu oddílu, který umožňuje dětem trávit volný čas sportem. Tento spolek spolupracuje se základní školou, jejíž žáci pravidelně využívají jeho služby. Vyzdvihnuta je zde spolupráce

rodiny dítěte, školy a sportovního oddílu. Všechny tyto subjekty působí na průběh vzdělávání romského žáka.

V praktické části této práce jsem se pomocí polostrukturovaného rozhovoru s ředitelkou zmiňované školy a strukturovanými rozhovory s romskými dětmi, které jsou jejími žáky, a zároveň členy daného sportovního oddílu snažil zjistit, jaký mají vliv mimoškolní sportovní aktivity na školní prospěch romských dětí na základních školách, a jak se odráží tyto aktivity na jejich přístupu ke vzdělání a jejich životním cílům včetně jejich dosažení.

Zdroje

1. MATOUŠEK, Oldřich. Sociální služby. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-62-0041-3
2. MATOUŠEK, Oldřich. Základy sociální práce. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-473-7
3. KOLEKTIV AUTORŮ MUZEA ROMSKÉ KULTURY. Romové – tradice a současnost. Brno: Moravské zemské muzeum/SVAN muzeum romské kultury, 2009. ISBN 80-7028-141-3.
4. PÁVKOVÁ, Jiřina. Pedagogika volného času. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2014. ISBN 978-80-7290-666-6.
5. ŘÍČAN, Pavel. Cesta životem. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-829-5.
6. ŘÍČAN, Pavel. S Romy žít budeme – jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-250-5.
7. ŠÍŠKOVÁ, Tatjana. Výchova k toleranci a proti rasismu: sborník. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-285-8.
8. ŠOLOTOVÁ, Eva. Vzdělávání Romů. Praha: Grada Publishing, spol. s r. o., 2000. ISBN 80-7169-528-9
9. HÜBSCHMANNOVÁ, M. Goëaver lava phure Romendar = Moudrá slova starých Romů. Praha: Apeiron, 1991. ISBN 80-900703-0-2.
10. TOMEŠ, Igor a kol. Sociální právo České republiky. Praha: Walters Kluwer, 2015.
11. VORLÍČEK, Jiří. Volnočasové aktivity mládeže. Brno 2009. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně Fakulta humanitních studií, Institut mezioborových studií Brno.
12. SLÁDKOVÁ, Jitka. Vliv sportu na psychický a fyzický vývoj člověka v jednotlivých obdobích života. České Budějovice 2011. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta, katedra pedagogiky.
13. BRYCHTA, Pavel. Právní aspekty sportu na příkladu fotbalu. Olomouc 2010. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Právnická fakulta.
14. HLAVÁČEK, Karel. Romové v České republice. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 2014. Dostupné na:
<https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=91753>
15. Vzdělávání Romů v ČR. Projekt Varianty. Člověk v tísni, společnost při ČT, o. p. s., 2002.

16. HEJKRLÍKOVÁ, Jana. Vzdělávání romských dětí v ČR. [www.tolerance.cz](http://tolerance.cz). 2011. Dostupné z: <http://tolerance.cz/kurzy/hejkrlikova.htm>.
17. GRAMELOVÁ, Lucie. Úvod do romštiny. www.jazykovy-koutek.cz. Dostupné z: <http://docplayer.cz/12640009-Lucie-gramelova-www-jazykovy-koutek-cz-uvod-do-romstiny.html>.
18. Romové ve městě Český Krumlov. www.ckrumlov.cz. Dostupné z: http://www.ckrumlov.cz/cz1250/mesto/soucas/i_romove.htm.
19. nás. www.palaestra.ecn.cz. Dostupné z: http://palaestra.ecn.cz/?page_id=60.
20. Pokyny EU pro pohybovou aktivitu. Doporučená psaní na podporu zdraví upevňujících pohybových aktivit. 2008.
21. Michael Kocáb k romským vysokoškolákům: vzdělání může zvrátit nepříznivý osud. In: Youtube [online]. 21. 10. 2014. [vid. 2014-10-21]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=PIs_jsX8yaA.
22. Svět bez hranic. Romové a sport – Kick box. In: Youtube [online]. 31. 5. 2014. [vid. 2014-05-31]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=8aTFuLhEuaQ>